

# די למדינת הגנרלים

אין עוד דמוקרטיה מבוססת בעולם שבה מעורבים כל כך הרבה קצינים בפוליטיקה כמו בישראל

## מאת גבי שפר

המשברים האחרונים במדינת החרוץ הביטחון מצד אחד (המצב בלבנון, הפסקת המשא והמתן לשלום עם סוריה, לבנון והפלישת ינאיים), ובפוליטיקה הפנימית מצד שני (אי מילוי הבטחות לקבוצות חברתיות רחבות, מדיניות כלכלית כושית, למימון בחירות לא תקין וחשד רות לגבי שחיתות אישית), מעלים שוב בעיה בסיסית בפר ליטיקה הישראלית. הבעיה הזאת קציני צבא בפוליטיקה. יש לה שתי פנים: מעורבות קצינים בדימוס שהפכו לפוליטיקאים במשרה מלאה, ומעורבות קצינים בשירות פעיל, שגם הם משמשים פוליטיקאים במשרה מלאה.

כמעט ואין צורך לחזור ולהדגיש כי המעורבות העמוקה הזאת של קצינים בדימוס ובשירות פעיל בפוליטיקה הישראלית היא תופעה ייחודית. אין עוד דמוקרטיה מבוססת אחת נוספת בעולם שבה מעורבים כל כך הרבה קצינים בפוליטיקה כמו בישראל. נכון שהתופעה אינה חדשה והיא מלווה את הפוליטיקה הישראלית מאז 1948. אבל מספר הקצינים המעורבים כעת ברמות השונות של הפוליטיקה הישראלית הוא חסר תקדים. הם ממלאים תפקידים בכירים במערכות בחירות, בממשלה, בשירות הציבורי, בחברות ממשלתיות, בעיריות וכו'.

יש כמה סיבות לנהירה הבלתי נלאית של הקצינים לפוליטיקה. חלק מהסיבות גלוי וברור, וחלק אינו ניכר ממבט ראשון. ראשית, החשיבות הבלוטתית הרבה של ענייני הביטחון בהיסטוריה של ישראל היקנתה לדרות רבים של קצינים בדימוס ובשירות פעיל דריסת רגל בענייני הציבור ולגיטימציה רבה למעורבות פעילה בהם. שנית, קצינים בדימוס רבים פונים לפר ליטיקה כיוון שהם לא נקלטים בסקטור הפרטי, או שהם נפלטים ממנו בבושת פנים. עתה ברור כי מספר הקצינים המצליחים בסקטור הפרטי הוא קטן, וגם מידת ההצלחה שלהם היא מעטה.

שלישית, הסקטור הציבורי פתוח לפנייהם לא בגלל היכולות המוכחות שלהם אלא בגלל שיטת "חבר מביא חבר" הנהוגה בפוליטיקה, במינהל הציבורי הישראלי ובחברות הממשלתיות.

רביעית, גם במקרה של כישלון נות שלהם כפוליטיקאים או כביורוקרטים מתקשה המערכת לפלוט אותם. גם אם הם נפלטים לתקופות קצרות, הם חוזרים ומר פיעים, לעתים בתפקידים בכירים יותר. חמישית, לרוב הקצינים יש רקע של מעורבות עמוקה בפוליטיקה מתקופת שירותם הצבאי. כמו כל הביורוקרטים הבכירים, רוב הקצינים מדרגת אלוף משנה ומעלה מער רבים דרך קבע בפוליטיקה במי

שור מקומי או מדינתי. מקוד הרפוס הזה הוא בכך ש"כולם מכירים את כולם", ובכך שהם עוסקים בנושאים שבהם הגבול בין הצבאי והפוליטי אינו קיים, או שהוא מטושטש.

אפילו סקירה היסטורית חטרה פה ביותר מעלה שתדומתם של קצינים בדימוס ובשירות פעיל בפוליטיקה הישראלית ולמינהל הציבורי הישראלי היתה בעייתית, וזאת אם נוקטים לשון המעטה. להלן כמה דוגמאות בולטות: רוב פעולות התגמול בשנות החמישים היו הסימן הראשון

שן ל"תרומה" המזיקה של קציני הצבא להתפתחות התרבות הפוליטית ולהיסטוריה האזרחית הישראלית. השפעת הפעולות האלה, שרבות מהן נכשלו מבחינה צבאית, פוליטית והומנית, היתה רבה בכל הנוגע ליציאת דפוסי חשיבה אסטרטגית וטקטית שהתקבעו בחשיבה הביטחונית הישראלית. הפעולות האלה כוונו להרתעה (אבל מער לם לא הרתיעו איש), להגנה על "כבוד המדינה", ובייחוד על כבוד הצבא (יסוד שהשתרש בחשיבה הישראלית עד עתה ומשחק תפקיד מרכזי בכל ההחלטות בתחום הצבאי-הביטחוני), לעניין שה (יסוד שעודר התנגדות רבת עוד יותר לישראל מצד

קשה להיזכר בשך  
או במנכ"ל בעל רקע  
צבאי שצבר הישגים  
מרשימים

הערבים) ולבחינת שיטות פעולה צבאיות, שברוב המקרים החטיאו את המטרה.

תרומה לא רצויה נוספת של אנשי הצבא להיסטוריה הבעייתית בלאו הכי של ישראל היתה מלחמת 1956, שבדאייה היסטורית

לחלוטין. הממשל הצבאי, שהרבה לגבי ערביי ישראל באותה תקופה, היה המצאה מזיקה אחרת של אנשי הצבא.

מדיניות ישראל כלפי המדינות הערביות והפלישת ינאיים בשטחים אחרי מלחמת 1967 נקבעה במידה רבה על ידי אנשי צבא בדימוס ובשירות פעיל, והייתה אחד הגורמים להמשך הסכך סוך האזורי. התנגדותם של אנשי הצבא לאפשרות של הסדרים הכרוכים בויתורים טריטוריאליים בסיני אחרי מלחמת 1967 היתה אחד הגורמים לפרוץ מלחמת 1973, שראשיתה היתה כישלון של אנשי צבא בדימוס ובשירות פעיל. ואחר כך, התרת ההתנחלויות סייעה לכניסת ישראל לבצה שממנה עוד לא יצאנו.

מלחמת 1982, שכולה היתה יחומה של אנשי צבא בדימוס ואנשי צבא בשירות פעיל, היתה כישלון צבאי, ביטחוני ומורלי

מחלט, שהיו לו השלכות הרסניות עד עתה. בהקשר הזה צריך לזכור גם את פריסת סברה ושתייה, שסימנה שפל פוליטי ומסרי עמוק. ניהול המדיניות בתקופת האינתיפאדה גם הוא לא היה פרק מזהיר בתולדות ישראל. השתות המתמשכת בלבנון התנתה גרות "מערכת הביטחון" ליציאה מרצועת הביטחון תבעו קורבנות רבים והניבו תועלת מועטה ביר תר. ומה על הקיבעון המחשבתי ביחס לחשיבות ה"עומק האסטרטגי", שגרם לכך שישראל שילמה, ומשלמת, מחירים כבדים ביותר במונחים של קורבנות, ולהבדיל, במונחים פוליטיים וכלכליים?

כל אלה הם מקצת הטעויות האסטרטגיות והטקטיות שקצרי נים מכהנים וכאלה שהפכו לפר ליטיקאים במשרה מלאה היו אחראים להן. על אלה צריך להוסיף ניהול כושל, ולפחות חסר הצלחות, של קצינים בדימוס שהופקדו על משרדי ממשלה כמו משרד השיכון, התחבורה, התשתיות ועוד. קשה להיזכר ולו בשך או במנכ"ל אחד בעל רקע צבאי שרשם לזכותו הישגים מרשימים כאשר כיהן בתפקידים אלה. דברים דומים אמורים ברוב ראשי הערים בעלי הרקע הצבאי. אנשי הצבא הם ששימרו את הצבא הגדול שישראל עדיין מחזיקה, ואת תקציב הביטחון הענק, שחלק לא קטן ממנו מופנה להזנת שכבות שומן שמערכת הביטחון העלתה.

לכך מההתנהגות היהירה והבלתי דמוקרטית של רוב אנשי הצבא בחיים הפוליטיים ובשירות הציבורי, לכך מהתחושה החזקה ש"לנו מגיע", לכך מחוסר ההתחשבות בנורמות התנהגות אזרחיות ולכך מ"דמיסה בגל גסה של החוק", מאפיינים את רוב קציני הצבא אופקים תרברתיים ופוליטיים צרים, דפוסי חשיבה סטריאוטיפיים, קיבעון מוחשבת, אינרציה מופגנת, דאגה אינטרסנטית מובהקת לקטטה הצבאית בדימוס ולו המשרתת, העמדת זהל התער שיות הביטחוניות בראש סולם העדיפויות.

נכון שלא כל קציני הצבא בדימוס ואלה המשרתים תואמים את הדפוסי האלה, ונכון שאי אפשר לייחס את כל הרעות החרות שפקדו ועדיין פוקדות את ישראל לקציני הצבא לשעבר ולא לה שערדין משרתיים. אבל ללא שינוי יסודי בתחום הזה, שמשמעותו מעורבות פחותה של קצינים בפוליטיקה הישראלית, לא יוכלו להתרחש הרפורמות הנחוצות לשיפוד משמעותי באיכות מדיניות הציבור, ולהפיקתה של ישראל ממדינה דמוקרטית להלכה, לדמוקרטיה ליברלית למעשה, ולהמרתה למדינה שבה הרוח השלטת היא של חברה אזרחית בריאה ולא צבאית לחמנית.

פרופ' שפר הוא מייצג למדע המדינה באוניברסיטה העברית